

historie. Poulsen opstiller med afsæt i generelle samtidsdiagnoser en typologi, som tager udgangspunkt i individets reaktioner på nutidens senmoderne vilkår, som antages at inkludere forskellige slags historiebevidstheder, der afspejler sig i forskellige former for brug af historie. Derefter analyserer Poulsen sit materiale og tegner et komplekst billede af historiebevidstheder blandt elever og studerende, med ganske forskellige syn på, hvad god historieundervisning er. Det, der virker på nogen, virker ikke på andre; den baggrund – en særlig familiehistorie fx – som bliver en ressource for én, bliver en hæmsko for en anden; det, der virker fjernt og upåvirkeligt for de yngre, synes nærmere, mere oplysende fra et samtidsperspektiv og potentielt muligt at ændre for de ældste – selv om der dog er markante forskelle blandt gymnasieeleverne også. Kun at faget kan være kedeligt, virker som en generel erfaring. Sammenfattende fremhæver Poulsen på linie med andre studier det nære miljøes identitetsskabende kraft og betydning for, hvilket forhold man har til at reflektere over sit eget liv

i et fortids- og fremtidsperspektiv, og at etableringen af fortids- og fremtidsperspektiver på livet i det nære miljø synes at have betydning for, hvilken interesse der udvikles til at reflektere over perspektiverne også i større skala. Afslutningsvis gør Marianne Poulsen sig nogle overvejelser over en personligt fortolket fortid, som hun ser som kernen i en fremtidsadækvat historieundervisning.

Historieundervisning skal være et sted, hvor eleverne kan skabe deres egne betydninger, hvilket opfattes som et modbillede til en autoritativt fortolket fælles historie.

Bogen er letlæst og henvender sig til alle, der arbejder med historieundervisning. Hvad enten man vil følge Poulsens anbefalinger eller ej, peger bogen såvel som flere andre bidrag i skriftrækken Humanistisk Historieformidling på et aktuelt behov for at genoverveje mål og midler for historisk formidling i en sen- eller postmoderne 'globaliseret' verden – også for videnskabsfagets vedkommende.

Claus Møller Jørgensen

SLESVIG OG HOLSTEN

Ulrich Lange, Ingwer E. Mommsen, Eckart Dege und Hermann Achenbach (Hrsg.): *Historischer Atlas Schleswig-Holstein seit 1945*. (Wachholz Verlag, Neumünster, 1999). 211 s., 68 DM.

I 1990 indledte Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte arbejdet med et historisk atlas for delstaten. Første bind dækker tiden efter 1945. *Historischer Atlas Schleswig-Holstein seit 1945* kommer godt rundt i de emner, der

kan fremstilles statistisk og kartografisk. Efter et afsnit, der særligt belyser efterkrigstiden, følger afsnit om befolkningsudviklingen, de generelle erhvervsforhold, landbrug, fiskeri, industri og servic erhverv, trafik, boligbyggeri, vand- og energiforsyning, sundhedsvæsen, skolevæsen og kultur, naturbeskyttelse og kystsikring, forsvaret og de politisk-administrative forhold

De udvalgte emner belyses først og fremmest ved en række store helsides kort i mange farver, der ved en blanding

af flade- og punktsignaturer viser den rumlige udbredelse af mangfoldige fænomener. Kortene ledsages af en del tekst og en lang række diagrammer. Også i disse er der meget at hente, men dette er ikke for ingenting et atlas. Det er og bliver kortene, der bærer det. Disse kort rummer en guldgrube af information og demonstrerer på flotteste vis, hvordan den kartografiske fremstilling er andet og mere end illustration, men også i høj grad er et analyseværktøj.

Der er mange perler. Den første, jeg faldt over, var en fremstilling af det relative flygtningetryk i de enkelte slesvig-holstenske kredse i årene efter 1945. De mange flygtninge i Sydslesvig var et centralt agitationstema for den danske bevægelse. Kortene demonstrerer imidlertid, at Sydslesvig ikke var hårdere belagt med flygtninge end resten af provinsen, men tværtimod i hovedsagen havde en mindre flygtningeandel.

Blandt de mange erhvervsgeografiske kort har jeg dvælet ved ét, der viser forskellen i lønniveau for de forskellige amter 1969 og 1986. Det ses, hvor meget Storhamburg trækker læsset. Kort over andelen af upendlere i henholdsvis 1950 og 1987 viser, hvilken revolution der er sket på dette felt. I 1950 havde flertallet af de slesvig-holstenske kommuner, der er meget små, en pendlerandel på under 10%, i 1987 lå den langt de fleste steder over 50% med storbyerne og et par økommuner som eneste markante undtagelser. På side 80-81 vises, hvordan landbrugets regionale differentiering fra 1950 er blevet dramatisk forøget. I østlandet og Ditmarsken er korn- og salgsafgrøder nu stort set dominerende, mens omvendt andelen af græs og foderafgrøder er øget voldsomt i midten af Slesvig-Holsten, hvor kornavlens næsten er opgivet.

Mens sådanne kort er set før, var det en ny oplevelse for mig at se instruktive

kort, der viser de forskellige organisationsformer for vandforsyningen i de enkelte kommuner. Et spændende kort viser udbredelsen af vindmøller, sat i forhold til den gennemsnitlige vindhastighed 10 meter over jordoverfladen. At der er sammenhæng mellem de to ting, er ikke overraskende, men den træder særdeles klart og overbevisende frem på kortet – der dog også viser, at de yndede turistøer Før, Sild og Amrum stort set er friholdt, skønt de vindmæssigt er optimale. Det er i øvrigt tankevækkende, hvor meget vindkraft der faktisk er i Slesvig-Holsten. Jeg har også haft fornøjelse af kort, der viser udbredelsen af militære installationer og garnisonernes størrelse – det vil ikke være let at få oplyst det samme i dansk offentlig statistik. Andre kort illustrerer skolecentraliseringen. Man kan også få fordelingen mellem offentlige og private sygehuse glimrende illustreret.

Kort sagt rummer dette atlasbind en guldgrube af oplysninger. Enhver kan finde noget at dvæle ved. Alligevel kan man naturligvis altid finde noget, man kunne ønske sig mere om. Atlaset har det ligesom den danske officielle statistik: landbruget er langt bedre belyst end de moderne tjenesteydende erhverv. Der er gode og interessante kort over bank- og sparekassevæsen og turisme, men handelssektoren er bemærkelsesværdigt dårligt repræsenteret. Eller hvad med kroerne, der jo endnu ligger langt tættere syd for grænsen end nord for? Det kan man vel også fremstille på kort. En række kort viser, hvilke partier der har vundet kredsmandaterne ved laddags- og forbundsdaysvalgene. Her havde jeg nok hellere set kort over partiernes stemmeandel ved forskellige valg på kommuneniveau.

Atlaset holder sig generelt strengt til den nuværende delstat Slesvig-Holstens grænser. Eneste væsentlige undtagelse er et kort, der på udmærket vis fremstil-

ler udbredelsen af ikke blot det danske mindretals skoler og andre institutioner i Sydslesvig, men også de tyske mindretalsinstitutioner i Nordslesvig. Man kan naturligvis ironisere over, at de regnes til Slesvig-Holsten, men pragmatisk set er det et helt naturligt valg. Der er dog det problem, at man har anbragt alle skoler og børnehaver i ét punkt pr. kommune. Det er (stort set) korrekt for Sydslesvig, hvor kommunerne er meget små, men der er altså ikke fire tyske skoler og lige så mange tyske børnehaver i Tinglev by. Resultatet er, at det tyske mindretals institutioner fremstår som mere centraliserede end det danske mindretals, skønt det faktisk er omvendt. Her kunne man sagtens have anbragt de anvendte punktsignaturer pr. institution mere præcist.

De mange kort er generelt både smukke og instruktive. Fladekortene bruger kommune- og kredsinddelingen som grundenheder. Der er grund til at rose valget af farver. Langt de fleste af kortene er lette at overskue, da man har valgt en farveskala, der umiddelbart lader forskellen fra laveste til højeste værdi fange øjet. Der er kun få undtagelser. På et antal kort har man søgt at vise erhvervsfordelingen mellem primær, sekundær og tertiær sektor i form af en meget kompliceret farveskala, bygget op ud fra en trekant med grundfarverne i hver sin spids. Blandingsforholdet skal så vise forholdet mellem sektorerne. Det er spændende tænkt, men fungerer ikke for godt i praksis, da man har svært ved rent visuelt at placere farver i en sådan skala. Her havde det været bedre med kort, der viste den relative udbredelse af hver sektor for sig.

Generelt er den kartografiske fremstilling god og sigende. En delvis undtagelse gælder jordreformen efter Anden

Verdenskrig, hvor de store godser måtte afgive jord til udstykning. Den er illustreret ved flere kort. Det ene, der viser godsernes udbredelse og de udstykkede arealer, er desværre – modsat alle andre store kort – beskåret, så nogle godser i Nordangel og Midt- og Sydholsten falder helt eller delvis udenfor. Det er ærgerligt og unødvendigt. Det andet hovedkort viser udbredelsen af tidsfæste ved hjælp af såvel store farvelagte flader som en masse punktsignaturer, der umiddelbart giver indtryk af et omfattende fæstevæsen i Østholsten. Men øjet bedrages. Studerer man signaturforklaringerne, opdager man, at der var under 5% fæstejord i de fleste af de farvelagte kommuner, og at hver punktsignatur repræsenterer én (!) bondegård.

Disse stikpiller må imidlertid ikke overskygge, at selskabet for Slesvig-Holstens historie, redaktion og medarbejdere – det er Jürgen H. Ibs, Björn Hansen, Olav Volstted, Jörg Rathjen m.fl. – har skabt et fremragende, smukt og indholdsrigt atlas, som kan give en inkameret kartofil store glæder. Jeg kan i hvert fald slet ikke slippe atlaset, for jeg har lige opdaget, at der i Ejdersted stort set ikke findes svin og – mere overraskende – ikke særlig mange køer, men heller ingen beskyttede/fredede landskabsværdier. De sidste findes til gengæld i rigt mål i en ring omkring Hamburg, hvor jeg altid har opfattet landskabet som ret kedeligt. Mon ikke fredningspolitikken var en studie værd? Jeg opdager også til min overraskelse, at badevandet har været fint ved Ladelund i flere år – er det i den lokale å eller en lille sø? Skønt jeg ikke bor langt borte, har jeg aldrig før tænkt på Ladelund som badested.

Carsten Porskrog Rasmussen